
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 330.131.5:633.853.49:(477.7)

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ОЗИМОГО РІПАКУ В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Бойко Л.О. - к.с.-г.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

У статті проаналізовано рівень ефективності виробництва озимого ріпаку у сільськогосподарських підприємствах Півдня України. Обґрунтовано практичні заходи щодо впровадження прогресивних технологій для підвищення економічної ефективності виробництва озимого ріпаку.

Ключові слова: озимий ріпак, економічна ефективність, структура виробництва, організаційна реструктуризація, стратегія.

Бойко Л.А. *Экономическая эффективность производства озимого рапса в условиях Юга Украины*

В статье проанализирован уровень эффективности производства озимого рапса в сельскохозяйственных предприятиях Юга Украины. Обоснованы практические мероприятия по внедрению прогрессивных технологий для повышения экономической эффективности производства озимого рапса.

Ключевые слова: озимый рапс, экономическая эффективность, структура производства, организационная реструктуризация, стратегия.

Boyko L.O. *Economic efficiency of winter rape production under conditions of Southern Ukraine*

The paper analyzes the level of efficiency of winter rape production by agricultural enterprises in Southern Ukraine. It substantiates practical measures concerning the implementation of progressive technologies for increasing economic efficiency of winter rape production.

Keywords: winter rape, economic efficiency, structure of production, organizational restructuring, strategy.

Постановка та стан вивчення проблеми. Подолання кризового стану та розвиток аграрної сфери економіки України безпосередньо визначаються ефективністю виробництва конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках продукції, що відповідає купівельній спроможності споживача і водночас вигідна для виробника.

На сьогодні актуальним є впровадження у виробництво апробованих світовою й вітчизняною практикою сільськогосподарських культур з високим потенціалом урожайності, які з тих чи інших причин не набули належного поширення. До таких культур у нашій країні належить, насамперед, ріпак, діапазон напрямів використання якого є надзвичайно широким: ріпакова олія застосовується у харчовій, нафтохімічній, фармацевтичній промисловості, для

виробництва мастил та інших потреб. Насіння ріпаку є цінним кормом для худоби. Вирощування як озимих, так і ярих його форм економічно вигідне. Сказане засвідчує неабияку перспективність цієї культури і дає підстави вважати, що вже в недалекому майбутньому продукти його переробки не лише посядуть одне з провідних місць у структурі вітчизняного сільськогосподарського виробництва, а й відкриють нові можливості для утвердження України на світовому аграрному ринку.

Вагомий внесок у дослідження проблеми підвищення економічної ефективності виробництва, у тому числі і вирощування ріпаку, зробили такі вітчизняні науковці: В. Г. Андрійчук, С. М. Бойко, П. С. Вишнівський, В. П. Галушко, С. І. Дем'яненко, В. В. Іванишин, В. Я. Месель-Веселяк, А. А. Побережна, С. М. Рижук, П. Т. Саблук, В. Щоткін, І. Н. Топіха, В. І. Топіха, В. С. Уланчук, І. І. Червен, А. В. Фаїзов, В. М. Яценко та ін. Їхні дослідження охоплюють низку питань, пов'язаних зі зростанням результативності виробничої діяльності. Разом з тим деякі наукові проблеми, що стосуються підвищення економічної ефективності вирощування ріпаку в умовах південного регіону України та методологію його обґрунтування в економічній літературі висвітлено недостатньо. Досі не приділялося належної уваги питанню розвитку ріпаківництва на регіональному рівні, ще не відпрацьована технологія виробництва ріпаку, незважаючи на наявність сприятливих умов для його вирощування.

Завдання і методика досліджень. Завданням наших досліджень є аналіз економічної ефективності вирощування ріпаку озимого в умовах Півдня України. Мета дослідження - обґрунтування наукових рекомендацій і визначення практичних заходів щодо підвищення економічної ефективності виробництва і реалізації ріпаку.

Методика досліджень передбачає використання загальноприйнятих положень економічної науки. У процесі дослідження застосовувались методи: діалектичний та абстрактно-логічний – для теоретичних і методологічних узагальнень; статистичних групувань – при визначенні ефективності виробництва ріпаку; графічний – для відображення показників виробництва і врожайності насіння ріпаку; індексного та факторного аналізу – при виявленні впливу чинників на параметри виробництва.

Виклад основного матеріалу досліджень. Поряд із традиційним регіоном вирощування ріпаку – Західною Україною, перспективним регіоном є південь України, зокрема Херсонщина. Але обсяги виробництва даної культури в нашому регіоні наразі незначні [2].

Розглянемо динаміку виробництва озимого ріпаку в Херсонській області. (табл. 1, рис.1). В період з 2012 р. по 2014 р. загальна площа посіву зросла у 6 разів. Виробництво ріпаку потребує наявності в господарствах відповідної техніки та наявності певної технології вирощування, яка б забезпечила відносно високу урожайність та можливість уникнення втрат при збиранні врожаю. За потенційної врожайності культури понад 50 ц з 1 га на сьогодні в господарствах області вона складає 12 -17 ц з 1 га.

У структурі виробництва на сільськогосподарські підприємства припадає 85-90%. Водночас темпи зростання зібраної площі і валового збору господарств населення переважають показники аграрних підприємств.

Таблиця 1 - Динаміка розвитку виробництва озимого ріпаку у Херсонській області

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014р. у % до 2012р.
<i>Усі категорії господарств</i>				
Зібрана площа, тис. га	8,68	56,80	52,48	у 6 раз
Урожайність, ц/га	11,3	17,1	15,9	140,71
Валовий збір, тис. т	9,82	97,2	83,44	у 8,5 раз
<i>в тому числі сільськогосподарські підприємства</i>				
Зібрана площа, тис. га	7,41	49,96	43,6	у 5,9 раз
Урожайність, ц/га	11,3	17,6	15,9	140,71
Валовий збір, тис. т	8,37	87,96	69,48	у 8,3 рази
<i>в тому числі господарства населення</i>				
Зібрана площа, тис. га	1,27	6,84	8,8	у 7 раз
Урожайність, ц/га	11,4	13,5	15,9	139,47
Валовий збір, тис. т	1,46	9,24	13,96	у 9,6 раз

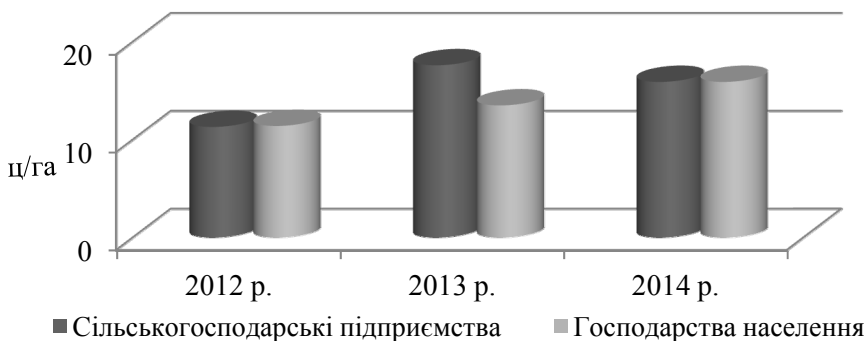

Рисунок 1. Урожайність озимого ріпаку в Херсонській області за категоріями господарств, ц/га

Україна має величезний потенціал для розвитку власного ринку біопалива, що набуває особливого значення в умовах нестабільності світової економіки, зростання цін на традиційні енергоносії [1]. Так в Херсонській області було запущено пілотний проект з виробництва біодизелю потужністю 10 тис. тон на рік.

Подальший розвиток виробництва біопалива як в Україні, так і в Херсонській області можливий якщо: сформувати відповідну законодавчу та нормативну базу; розвивати максимально широку співпрацю українських і зарубіжних працівників галузі, здійснювати постійний обмін знаннями та досвідом; ефективніше пропагувати використання біопалива та створити підґрунтя для позитивного ставлення до нього і т. д.

Розробку організаційно-економічних заходів з підвищення ефективності виробництва та реалізації ріпаку проведено на прикладі сільськогосподарського кооперативу «Радянська Земля» Білозерського району Херсонської області.

За період з 2011 р. по 2013 р. в господарстві СК «Радянська Земля» спостерігається зменшення посівної площі технічних культур, у тому числі озимого ріпаку, що, перш за все, зумовлено підвищенням цін на основні виробничі

ресурси, низькою конкурентоспроможністю продукції на ринку, а також збитковістю виробництва даної культури у 2011 р. та 2013 р. внаслідок використання переважно екстенсивної технології вирощування ріпаку.

Проаналізуємо питому вагу озимого ріпаку в економіці господарства (табл. 2). Обчислення показали, що у 2013 р. у загальній структурі посівів на озимий ріпак припадало 22%, у валовій і товарній продукції – більш ніж 40%.

Таблиця 2 - Питома вага озимого ріпаку у сільськогосподарському виробництві в СК «Радянська Земля» Білозерського району Херсонської області

Показники	Разом у досліджуваному господарстві			У тому числі озимого ріпаку					
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2011 р.		2012 р.		2013 р.	
				факт	пито-ма вага %	факт	пито-ма вага %	факт	пито-ма вага %
Площа посіву, га	2903	1158	1529	524	18,05	50	4,32	342	22,37
Валова продукція, тис. грн.	11596,8	3882,6	3636,4	2903,9	25,04	144,9	3,73	1533,9	42,18
Грошова виручка від реалізації товарної продукції, тис. грн.	12008,0	5838,6	4371,9	2997,3	24,96	175,0	3,00	1762,6	40,32
Виробничі витрати, тис. грн. у тому числі	10483,1	5814,6	5217,2	1209,8	11,54	237,3	4,08	1784,4	34,20
матеріальні витрати, тис. грн.	4097,6	3319,3	3197,4	966,7	23,59	153,3	4,62	1221,7	38,21
Прибуток (+), збиток(-) тис. грн.	1113,7	-1932	-1643,8	1694,1	152,11	-92,4	x	-250,5	x

Площа посіву ріпаку у господарстві зменшилася від 544 га до 342 га, за одночасного підвищення урожайності від 16,0 до 17,5 ц/га. Виробництво цієї культури в досліджуваному господарстві знаходиться на рівні середніх показників району, що є позитивним аспектом діяльності підприємства.

Ріпак - досить витратна культура, яка потребує значних грошових вкладень, особливо в умовах півдня України, проте дана культура потенційно має високу рентабельність, що виступає визначальним фактором її популярності.

Аналіз економічної ефективності виробництва ріпаку в господарстві і порівняння її з середніми результатами по області показав (табл. 3), що у досліджуваному підприємстві виробнича собівартість 1 ц вища – на 18 грн, комерційна собівартість - на 85 грн, а ціна реалізації 1 ц – нижча на 82 грн, при цьому вирощування озимого ріпаку господарствами області у звітному періоді було прибутковим, тоді як у досліджуваному підприємстві – збитковим.

Для відновлення прибутковості виробництва і реалізації ріпаку у сільськогосподарському кооперативі розроблено ряд заходів по впровадженню інтенсивної технології вирощування цієї культури.

Для виробництва було обрано сорт «Аліот», властивості якого добре відповідають умовам вирощування на півдні України (табл.4). Потенційна врожайність якого знаходиться в межах 40-45 ц/га, середня урожайність коливається в межах - 20-25 ц/га. Даний сорт є ранньостиглим, високопродуктивним, зимостійким з сильною енергією проростання насіння.

Таблиця 3 - Економічна ефективність виробництва озимого ріпаку в СК «Радянська Земля» Білозерського району Херсонської області

Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.	В середньому по господарствах обл. в зв. році
Врожайність, ц/га	16,0	10,5	17,5	17,6
Собівартість, 1 ц, грн.: виробнича	144,13	452,00	298,21	279,96
реалізованої продукції	138,55	452,00	337,32	290,25
Ціна реалізації 1 ц, грн.	379,18	333,33	295,34	380,59
Прибуток (+), збиток (-), грн.: на 1 ц озимого ріпаку	201,82	-176	-41,97	100,59
на 1 га посіву оз. ріпаку	3233,02	-1848	-732,46	1424,96
на 1 грн. виробничих витрат на виробництво озимого ріпаку	1,40	-0,39	-0,14	0,36
Рівень рентабельності (збитковості), %	130,00	-34,55	-12,44	35,90

Аналіз економічної ефективності впровадження нового сорту показав, що прибавка урожайності порівняно з районованим сортом складатиме 8,0 ц/га, при цьому додаткові витрати становитимуть 1082 грн. на 1 га, додатковий прибуток на 1 га посіву - 3694 грн., рівень рентабельності складе 58%. Таким чином, впровадження нового більш продуктивного сорту є ефективним та економічно обґрунтованим з огляду на норму рентабельності додаткових витрат.

Таблиця 4 - Економічна ефективність впровадження нового сорту озимого ріпаку в СК «Радянська Земля» Білозерського району Херсонської області

Показники	Районований сорт у звітному році	Новий сорт (гібрид) в плановому році
Прибавка урожайності порівняно з районованим сортом, ц / га	x	8,0
Виробничі витрати на 1 га, всього, грн.	5217,5	6300
в тому числі додаткові витрати пов'язані з новим сортом (гібридом) (різниця у вартості купленого насіння і насіння власного виробництва + витрати на їх транспортування), грн.	x	1082,5
Собівартість реалізації 1 ц, грн.	39,11	39,11
Затрати праці на 1 га посіву, люд. – год.	11,8	13,0
Затрати праці на 1 ц, люд. – год.	1,12	0,60
Ціна реалізації 1 ц, грн.	295,34	390,00
Грошова виручка від реалізації продукції в розрахунку на 1 га посіву, грн.	5168,45	9945
Прибуток від реалізації продукції, грн., в розрахунку на:		
1 ц продукції	-2,80	142,94
1 га посівної площі	-49,05	3645,00
Додатковий прибуток на 1 га посіву, грн.	x	3694,05
Рівень рентабельності, %	-0,94	57,86
Норма рентабельності додаткових витрат, % ((додатковий прибуток на 1 га посіву/додаткові витрати на 1 га)*100%)	x	341,25

Добрива є одним із факторів, від якого залежать умови розвитку як рослин, так і шкідливих організмів. Їх вплив проявляється у зміні мікроклімату в

посівах, морфо-фізіологічних особливостей рослин, зміщенні фенологічних фаз їх розвитку.

Аналіз економічної ефективності використання мінеральних добрив (табл.5) при запровадженні у господарстві інтенсивної технології вирощування озимого ріпаку показав, що при використанні мінеральних добрив урожайність зростає на – 2 ц/га, додатковий прибуток на 1 га посіву становитиме – 1768 грн, норма рентабельності додаткових витрат – 310%.

Таблиця 5 - Економічна ефективність використання мінеральних добрив при вирощуванні озимого ріпаку в СК «Радянська земля» Білозерського району Херсонської області

№ п/п	Показники	Контроль (факт звітного року)	План на наступний за звітним рік
1.	Урожайність , ц / га	17,5	19,6
2.	Прибавка урожайності порівняно з контролем, ц/ га	х	2,1
3.	Виробничі витрати на 1 га, всього, грн.	5217,5	5925
	в тому числі додаткові витрати: - на мінеральні добрива (вкл. витрати на їх внесення)	х	570
	витрати на збирання додаткового врожаю	х	107
4.	Собівартість реалізації 1 ц, грн.	39,11	39,11
5.	Затрати праці на 1 га посіву, люд. – год.	11,8	15,4
6.	Затрати праці на 1 ц, люд. – год.	1,12	0,90
7.	Ціна реалізації 1 ц, грн.	295,34	390,00
8.	Грошова виручка від реалізації продукції в розрахунку на 1 га посіву, грн.	5168,45	7644,00
9.	Прибуток від реалізації продукції, грн., в розрахунку на:		
	1 ц продукції 1 га посівної площі	-2,80 -49,05	87,70 1719,00
10.	Додатковий прибуток на 1 га посіву, грн.	х	1768,05
11.	Рівень рентабельності, %	-0,94	29,01
12.	Норма рентабельності додаткових витрат, % ((додатковий прибуток на 1 га посіву/додаткові витрати на 1 га)*100%)	х	310,18

Розробка технологічної карти для кожного підприємства є інструментом оптимізації процесів, пов'язаних з виробництвом ріпаку, об'єктивного прогнозування витрат, а також мінімізації негативних чинників, що впливають на урожайність та якість насіння.

Дієвим механізмом, що дозволяє знизити ризик збитків внаслідок дії негативних природно-кліматичних чинників, є страхування сільськогосподарських посівів. Проте додаткові витрати на страхування підвищують собівартість виробництва, і виробники не готові нести їх навіть за умови зменшення ризикованості виробництва ріпаку в умовах південного регіону.

Висновки. Аналіз діяльності СК «Радянська Земля» показав, що підприємство в останні роки є збитковим, а тому необхідно негайно вжити заходів, щодо відновлення прибутковості і підвищення виробництва основних видів продукції, а зокрема і ріпаку. Для виходу з кризової ситуації ми пропонуємо використати стратегію реструктуризації, яка дозволить зміцнити підприємство і пристосувати його до динамічних умов ринку. Дана стратегія передбачає ско-

рочення основних статей витрат, освоєння нових видів продукції та підвищення рентабельності наявних, а також освоєння нових ринків збуту.

В першу чергу доцільно провести організаційну реструктуризацію, зокрема, створити маркетинговий підрозділ та налагодити маркетингову роботу, забезпечити керівництво оперативною інформацією щодо стану ринку, покупців, попиту на продукцію, дій конкурентів тощо. Необхідно також розпочати роботу зі створення дилерської мережі для збуту продукції в пріоритетних регіонах з метою розширення ринків збуту та підвищення прибутковості діяльності кооперативу.

Наступним кроком є концентрація внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів, застосування механізму прискореної амортизації з метою технологічної модернізації, оновлення парку техніки і устаткування, збільшення обсягу виробництва і підвищення якості продукції.

Зрештою, досягнути сформованої мети організація не зможе без приділення уваги проблемам мотивації працівників, їх згуртування та докладання спільних зусиль для реалізації управлінських рішень. Невід'ємною складовою цієї роботи є розробка правил та принципів поведінки персоналу та підвищення довіри до змін.

Перспективи подальших досліджень. Необхідно продовжувати пошук нових, адаптованих до умов Півдня сортів озимого ріпаку, впроваджувати інтенсивні технології вирощування для підвищення економічної ефективності виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Проскура О.В. Перспективи виробництва і застосування біопалива в Україні / О.В. Проскура // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2011.- №1. - С.12-15.
2. Енергетична стратегія України на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua/control.

УДК 658:338.432:637.5

АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЮ ПОВЕДІНКОЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ТА СФЕРИ М'ЯСОПЕРЕРОБКИ

Боліла С.Ю. – к.с.-г.н., доцент,
Коваль С.В. – к.е.н., доцент,
Вальтер А.О. – аспірант, Херсонський ДАУ

У статті висвітлені деякі управлінські аспекти організаційної поведінки аграрних та м'ясопереробних підприємств. Визначена сутність процесу управління поведінкою персоналу, виявлені основні тенденції та розглянуті поведінкові дії менеджера та відносини на підприємствах аграрного спрямування. Надані рекомендації щодо створення ефективної системи управління організаційною поведінкою на аграрних підприємствах та підприємствах сфери м'ясопереробки.